

dr hab. Anna Szczepaniak-Kozak, prof. UAM
Instytut Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja

osiągnięcia naukowego **mgr Magdaleny Toporek** (Uniwersytet Gdański) opracowana w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie językoznawstwo, wszczętego w dniu 05.12.2024 r.

1. Informacje ogólne o przedłożonej do oceny rozprawie doktorskiej

Praca pt. "Perception of success in the era of autonomous language learning, language awareness and personal perception of success" (tytuł polski: „Postrzeganie sukcesu w dobie autonomizacji procesu kształcenia językowego. Świadomość językowa a osobista percepcja sukcesu”) liczy 254 stron. Dysertacja obejmuje Wstęp, cztery rozdziały, Konkluzje, wykaz wykorzystanej literatury, streszczenie w języku polskim i załącznik z wykorzystanymi w badaniu kwestionariuszami. Pracę opatrzone też listą tabel i wykresów oraz listą skrótów. Doktorantka podzieliła treść na dwie główne części: teoretyczną (rozdziały 1, 2, 3) i empiryczną (rozdział 4). Rozprawa wpisuje się w schemat powszechnie stosowany w tego typu pracach.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Pracę poświęcono aspektom teoretycznym i empirycznym postrzegania sukcesu w procesie autonomizacji uczenia się języka angielskiego i zwiększania świadomości językowej studentów studiów filologicznych w Polsce w kształceniu uniwersyteckim. Jej pierwszy rozdział omawia, jak zmieniał się paradygmat nauczania i uczenia się języków, ewoluując w kierunku większej autonomii osób uczących się. Podkreśla także j wpływ na glottodydaktykę i osiągnięcia studentów. Tradycyjnie nauczanie języków kładło nacisk na pamięciowe opanowanie materiału i analizę strukturalną (Lankiewicz 2018; Skinner 1957). W okresie późniejszym podejście komunikacyjne, inspirowane teoriami Chomsky’ego (1965) i Krashena (1982), przesunęło akcent na interakcję i kompetencję komunikacyjną (Savignon 2002). Dopiero na początku XXI zaczęto zwracać uwagę na autonomię uczących się, definiowaną przez Holec’a (1981) jako zdolność do samodzielnego kierowania procesem uczenia się. Oprócz rysu historycznego, w tej

części rozprawy omówiono cechy autonomicznych uczniów, takie jak umiejętność wyznaczania celów, samoocena i samodzielność, a także wpływ autonomii nauczyciela na autonomię uczniów (Palfreyman & Benson 2019). Doktorantka zawarła też rozważania nad wyzwaniami związanymi z wdrażaniem autonomii, w tym jej niejednoznaczność definicyjną (Little 2003), trudności w jej pomiarze (Benson 2010) oraz niechęć uczniów do przejęcia odpowiedzialności za własne uczenie się (Biedroń 2004). Pomimo tych wyzwań autonomia pozostaje kluczowym zagadnieniem we współczesnej dydaktyce języków obcych, wpływając na politykę edukacyjną i praktyki pedagogiczne w Europie (Pawlak 2011), z czego Doktorantka doskonale zdaje sobie sprawę. Rozdział ten w skrócie charakteryzuje również proces rozwoju edukacji językowej w Polsce po upadku komunizmu, wskazując na reformy dostosowujące system do standardów europejskich oraz rosnące zainteresowanie nauką języków obcych.

Rozdział 2 koncentruje się na zagadnieniu sukcesu w uczeniu się języka, podkreślając jego subiektywny i zmienny charakter. Doktorantka omawia elementy składowe sukcesu i zmiany diachroniczne w jego pojmowaniu. We wcześniejszych konceptualizacjach sukces utożsamiano z nabyciem kompetencji językowej (Chomsky 1965) oraz komunikacyjnej (Hymes 1972), ocenianych za pomocą standaryzowanych testów i zewnętrznych kryteriów. Wraz z upowszechnieniem się autonomii w nauczaniu sukces w nauce języka przestał być traktowany w kategoriach absolutnych. Zaczęto go pojmować jako pojęcie relatywne wobec osobistych celów i samooceny (Benson 2001). Przytoczone przez mgr Toporek badania wykazują silny związek między autonomią a wynikami w nauce (Ng et al. 2011; Pawlak 2011), ponieważ autonomiczni uczniowie potrafią samodzielnie regulować swoje postępy i rozwijać nawyki związane z uczeniem się przez całe życie (Oates 2019). W tym rozdziale przytoczono też współczesne konceptualizacje sukcesu, które uwzględniają rosnącą rolę autonomii uczących się w formułowaniu własnych definicji sukcesu (Lankiewicz 2018; Pawlak 2022). Doktorantka słusznie włącza do tych rozważań również wpływ wielojęzyczności na postrzeganie sukcesu, podkreślając, że wielojęzyczni uczniowie cenią sobie przede wszystkim umiejętności adaptacyjne w danym kontekście komunikacyjnym, a nie osiągnięcie poziomu zaawansowania zbliżonego do rodzimych użytkowników danego języka (Cook 2016; García & Li 2014). Zaletą pracy jest też to, że omówiono interakcję między sukcesem w uczeniu się języków a różnicami indywidualnymi, w tym zwłaszcza indywidualnym poziomem i charakterem motywacji (Dörnyei 2015), zdolnościami językowymi (Carroll 1981) oraz stylami poznawczymi (Witkin et al. 1977). Ogólnie rzecz biorąc, rozdziałowi przyświeca ważna myśl,

że ostateczny sukces w uczeniu się języków jest silnie zindywidualizowany i zależy od osobistych oczekiwań, strategii uczenia się oraz czynników społeczno-kulturowych (Şakrak-Ekin & Balçıkanlı 2019; Widła 2014).

Rozdział 3 koncentruje się na roli świadomości językowej (ŚJ) w procesie uczenia się języków z uwypukleniem jej wpływu na autonomię i postrzeganie sukcesu przez osobę uczącą się. Świadomość językowa trudno jednoznacznie zdefiniować, ponieważ jej interpretacje różnią się w zależności od perspektyw lingwistycznych, psychologicznych i edukacyjnych (Garrett 1993; Komorowska 2022). Doktorantka wyraźnie demonstruje w pracy świadomość złożoności tego zagadnienia. Omawia w nim bowiem poznawcze, społeczne i upodmiotawiające (ang. *empowering*) wymiary świadomości językowej (James & Garrett 1991), wskazując, w jaki sposób wspiera ona rozwój umiejętności metajęzykowych i strategii uczenia się (Carter 1994). Podkreśla również związek między ŚJ a autonomią uczących się, ponieważ świadomość sprzyja refleksji, samoregulacji i motywacji (Arnó 2017; Little 2007). Co ważne Doktorantka przytacza badania, które dowodzą, że ŚJ przyczynia się do efektywniejszego samodzielnego uczenia się i większych osiągnięć dzięki bardziej krytycznemu oglądowi języka (Tragant & Victori 2012). W podsumowaniu rozdziału wskazano, że połączenie ŚJ z autonomią umożliwia uczącym się przejście kontroli nad własnym procesem nauki, redefiniując sukces w kategoriach rozwoju osobistego i kompetencji (Dufva 1994; Kelly 2019).

Rozdziały teoretyczne wyraźnie świadczą o odczycaniu Doktorantki w tematyce i umiejętności przekazania wiedzy w poprawnym stylistycznie języku i z zachowaniem zasad pisania akademickiego. Tę część pracy oceniam bardzo pozytywnie. Mam do niej jedynie kilka drobnych uwag, które mogłyby się przydać na etapie przygotowywania dysertacji do publikacji. Praca zyskałaby na usystematyzowaniu sposobu, w jaki zdefiniowano niektóre pojęcia i konsekwentnym ich stosowaniu. Mam na myśli na przykład kwestię, czy grupa objęta badaniem to osoby uczące się języka angielskiego jako drugiego czy obcego (ang. *second, foreign language learners*) (patrz str. 26, 32, 72). W podobny sposób Doktorantka nie wybiera definicji operacyjnej w przypadku wielojęzyczności i plurijęzyczności (tłumaczenie dosłowne: *multilingual* czy *plurilingual*) (patrz str. 37, 79, 72, 85). Naturalnie istnieje wiele definicji tych pojęć, ale właściwym by było przedstawienie definicji operacyjnych na rzecz tej konkretnie pracy. Ponieważ nie jest to usystematyzowane w rozdziałach teoretycznych, to pojęcia te są przez nią często używane zamiennie, co nie jest poprawnym podejściem. Doktorantka też odnosi się do różnych wersji the *Common European Framework of Reference for Languages*

opublikowanych w latach 2000 i 2018. Są to dokumenty znacznie różniące się od siebie, dlatego lepiej by było, gdyby do pierwszego odnosiła się za pomocą skrótu the CEFR, a do tego z 2018 the CEFR/CV. Ten późniejszy bardziej uwypukla cechy osób wielojęzycznych i ich ocenianie oraz rolę różnych rodzajów mediacji, więc odróżnienie jednej publikacji od drugiej jest istotne. I ostatnia uwaga – Doktorantka wykorzystuje w tej części wiele pozycji powszechnie uznanych za wartościowe, natomiast dobrze by było, gdyby częściej podawała zakresy stron, z których zaczerpnęła informacje. Często odnosi się bowiem do książek, więc identyfikacja fragmentu tekstu, na którym się opiera może sprawić odbiorcom trudność. Dzieje się tak też przy definiowaniu pojęć, np. str. 13, co może sprawiać wrażenie, że są to definicje ze źródeł sekundarnych.

Przechodząc do oceny części empirycznej rozprawy, Doktorantka najpierw przedstawia szczegóły dotyczące projektu badawczego, a następnie wyniki badania. Opisy w tej części pracy są bardzo szczegółowe i, co istotne, odnoszą się do założeń teoretycznych omówionych w Rozdziałach 1–3. Wyraźnie też widać dobre opanowanie warsztatu metodologicznego w zakresie badań jakościowych przez mgr Toporek. Badanie zaplanowano poprawnie i przewidziano pilotaż. Doktorantka zrealizowała projekt badawczy z dużą konsekwencją i szczegółowo opisała każdy jego etap. Sekcja podsumowująca Rozdział 4 wyczerpująco odpowiada na pytania badawcze i weryfikuje postawione hipotezy. W swoich analizach Doktorantka często i w sposób istotny odnosi się do zebranych danych oraz, co rzadko spotyka się w pracach doktorskich, porównuje swoje wyniki z wynikami uzyskanymi przez innych badaczy, np. str. 181. Doktorantka stara się ułatwić odbiór pracy czytelnikowi prezentując liczne tabele, zestawienia i wykresy, co zdecydowanie należy ocenić pozytywnie. Podsumowując, praca wskazuje na dobry warsztat metodologiczny Doktorantki, co zaowocuje z pewnością w trakcie jej dalszych poczynąń naukowych.

Wnioski z badania Doktorantki raczej nie napawają optymizmem. Pomimo wysokiego poziomu świadomości językowej uczestników jej badania od samego początku, w ich postawach nadal brakuje dowodów na znaczny wzrost poziomu autonomii oraz silnie zindywidualizowanego podejścia do tego, na czym polega sukces w uczeniu się języka obcego, co negatywnie wartościuje system edukacji w Polsce. Raczej średni poziom ich autonomii wynika prawdopodobnie z postaw wykształconych w toku formalnej edukacji w naszym kraju. Po lekturze pracy mam jeszcze więcej wątpliwości, czy rzeczywiście wśród młodych Polaków uczących się języka angielskiego można mówić o zmianie w kierunku większej autonomii.

Wyniki badania wskazują raczej na ograniczony charakter tego zjawiska i jego ogólną stabilizację na pewnym poziomie. Chociaż literatura glottodydaktyczna kładzie nacisk na czynniki zależne od uczącego się, w polskich warunkach edukacyjnych brakuje masowego zwrotu ku samodzielności i niezależności wśród uczniów.

Pomimo mojej pozytywnej oceny tej części pracy, chciałabym zwrócić uwagę na dwa mniejsze aspekty. Po pierwsze, w mojej ocenie Rozdział 4 można podzielić na dwie części: jedną opisującą aparat metodologiczny a drugą skupiającą się na omówieniu wyników badania wraz z dyskusją odnoszącą się do pytań badawczych. Po drugie, nie do końca jest dla mnie jasne, dlaczego, pomimo przeprowadzenia badania pilotażowego, Doktorantka zdecydowała się przeprowadzić badanie w grupie osób studiujących na kierunku filologicznym. Pilotaż wskazał, że takie osoby z racji swoich zainteresowań i studiów językowych mają z reguły zwiększony poziom świadomości językowej. W grupie niefilologicznej jej interwencja pedagogiczna przyniosłaby bardziej istotne zmiany świadomościowe. Można taką grupę badawczą rozważyć na rzecz przyszłych projektów badawczych, już po uzyskaniu stopnia doktora.

3. Ocena pozostałych aspektów rozprawy

Przedłożona do oceny wersja pracy jest poprawnie i konsekwentnie zredagowana. Co ważne, napisano ją poprawną angielszczyzną. Nie znalazłam większych błędów gramatycznych lub leksykalnych, co jest bardzo dużym atutem pracy i znaczenie ułatwia odbiór treści. Pragnę podkreślić, że praca znacznie pod tym względem odstaje od innych prac doktorskich, które czytałam i wskazuje na bardzo dobre opanowanie języka oraz na skrupulatność naukową mgr. Toporek. Doktorantka mogłaby jedynie popracować nad interpunkcją i stylem wplatania elementów graficznych w tekst. Niektóre fragmenty pracy zyskałyby też na dokładniejszej edycji tekstu, aby zmniejszyć skalę powtarzalności treści (np. str. 10, 18, 35, 47, 194). Doktorantka ma też tendencję do tworzenia bardzo długich akapitów. Podzielenie ich na mniejsze akapity ułatwiłoby odbiór pracy (np. str. 12, 52, 75, 136, 160). Te drobne uchybienia nie wpływają na moją ogólnie bardzo pozytywną ocenę poprawności językowej i redakcyjnej pracy.

Konkluzja

Podsumowując, stwierdzam, iż przedłożona do oceny **praca doktorska odpowiada wymaganiom stawianym pracom doktorskim**, kierując się zapisami art. 187 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce. Wniosek ten wyciągam z całkowitym przekonaniem, przede wszystkim z uwagi na to, iż rozprawa świadczy o znacznej wiedzy teoretycznej mgr Toporek (Rozdziały 1-3) oraz dotyczy mało przebadanego obszaru tematycznego (sukcesu językowego). Rozprawa świadczy też pozytywnie o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej (Rozdział 4) przez Doktorantkę, zwłaszcza o dobrze opanowanej umiejętności wnioskowania na poziomie teoretycznym i empirycznym, w tym w odniesieniu do implikacji pedagogicznych. Wszystkie te cechy stanowią uzasadnioną podstawę do ubiegania się przez mgr Magdalenę Toporek o stopień doktora w dyscyplinie językoznawstwo.

Stawiam zatem wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej, pt. *Perception of success in the era of autonomous language learning language awareness and personal perception of success* i o dopuszczenie mgr Magdaleny Toporek do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Poznań, 05.03.2025

dr hab. Anna Szczepaniak-Kozak, prof. UAM